

Nadaljevanje s 1. strani

de o bratstvu in enotnosti, besede o odločujoči vlogi delovnega človeka. Da moramo stopnjevati napore, da se uveljavijo ustavne pravice in odnosi ter odgovornosti med trgovino in združenim delom, med organi velikih integracijskih tvorb in temeljnimi organizacijami združenega dela in da se dejansko uveljavi vloga bank kot finančnih asociacij gospodarstva tako, kot zahteva ustava, je poudaril Sergej Kraigher. Okrepiti in uveljaviti pa se mora tudi družbeno dogovarjanje in samoupravno sporazumevanje, poiskati pa moramo tudi ključa za obvladovanje inflacije, dvigovanja cen in življenjskih stroškov.

DOLG GENERACIJAM

Svoj »sprehoda« skozi razvoj in krepitev naše samoupravne socialistične revolucije, od začetja NOB, do sedanjega trenutka, je Sergej Kraigher zaključil z besedami:

Danes odkrivamo tu, na Trgu revolucije v Ljubljani, spomenik revoluciji. Slovenci s tem izpolnjujemo svoj dolg generacijam, ki so revolucijo pripravljale in jo pripeljale do zmage, oddolžujemo se vsemu naprednemu v naši zgodovini, njenim najslavnejšim tradicijam, ki jih je v svojem revolucionarnem žaru socialistična revolucija spojila in pretalila v novo, neizbrisno zgodovinsko dejanje. S tem izpolnjujemo svoj dolg do žrtev, ki so padle v tem boju, do vseh katerih življenje in trpljenje je vtakno v zmago revolucije in njene sadove. Ta spomenik postavljamo tudi večno živemu toku in razvoju revolucije, neizprosno boju za uresničevanje gesla proletarcev in njihove Internacionale: bili smo nič — bodimo vse, za uresničevanje zgodovinske naloge delavskega razreda: osvoboditev dela in človeka.

Za Ljubljano, mesto heroj, ki sprejema danes spomenik v svoje varstvo, pa pomeni in bo pomenil stalno vzpodbudo in dolžnost, da bo v izpolnjevanju revolucionarnih nalog vsakega časa v polni meri izpolnjevala slavno izročila in revolucionarne vzpodbude, ki jih predstavlja ta spomenik.

Roke so udarile skupaj, roka k roki, 150 tisoč parov rok je potrdilo besede, ki so odmevale proti Titovi cesti, proti Trgu osvoboditve, pa proti Prešernovi, na vse strani.

ODKRITJE

Ko je Sergej Kraigher pozval k odkritju spomenika, so zadonele fanfare in ubrale uvodne akorde slovenske himne »Naprej, zastave slave.« Hkrati je deset deklet in deset fantov pred spomenik poneslo dvajset zastav. Brigadirji in mladinci v uniformah pohodnih mladinskih enot so popriple za vrvi in zastave ob spomeniku so se dvignile v nebo in oznanile: Spomenik revoluciji je odkrit. Hkrati so se v Ljubljanskega gradu oglasile častne topovske salve.

Čez ploščad je tisti hip preletela »Pesem o Titu« in za njo se skladba Svobodna zemlja. Skupaj s recitatorji, godbeniki, pevskimi zbori je želja postala želja vseh udeležencev slavja, ki so za tem družno zapeli Internacionalo in tako zaključili slovesnost na Trgu revolucije.

Slavje pa s tem seveda ni bilo končano. Vrsta prireditev v vseh ljubljanskih gledaliških hišah, kinematografih, galerijah in muzejih, na športnih igriščih, v novem bazenu v Tivoliju, ki so ga odprli v soboto popoldne, na hipodromu v Stožicah, in še v nedeljo, so bila v znamenju slavja. Najlepše pa je bilo še naprej na Trgu revolucije, kamor so v soboto in nedeljo prihajali tisoči naših delovnih ljudi in občanov, da si ogledajo spomenik, ki se dviga sedanjim in prihodnjim rodovom v spodbudo in opozorilo, v spomin na težke dni revolucije.

VELI PŠENIČNY

JUNAKI NAŠEGA MESTA

Franc Rozman-Stane

Narodni heroj Franc Rozman-Stane se je rodil 27. marca 1912 v Spodnjih Pirničah pod Šmarno goro, član KP Spanije pa je postal leta 1936. Zaradi svojih naprednih idej in neutrudnega dela v delavskih sindikatih je bil leta 1939 sprejet tudi v KPJ. Življenjepisci nekdanjega komandanta glavnega štaba NOV Slovenije pišejo, da je Franc Rozman-Stane preživel težko mladost, saj mu je oče padel že v prvi svetovni vojni. Zelo zgodaj je moral od doma, da bi si prislužil borni kos kruha. V Ljubljani se je izučil za peka, prav tedaj pa je stopil tudi v delavske sindikate in tako prek njih prišel v stik z naprednim delavskim gibanjem. Med junake ljubljanskega mesta lahko štejemo Franca Rozmana torej zato, ker je v Ljubljani preživel velik del mladosti in se je tu tudi začela njegova revolucionarna pot.

Ko je fašistična Italija napadla Etiopijo, se je mladi Franc Rozman odločil, da bo odšel tja in se v vrstah prostovoljcev bojeval proti itali-

janskim okupatorjem. Zamislil si je, da se bo sprva kot prostovoljec javil v italijansko vojsko in tako prišel na etiopsko fronto. Toda načrt se mu ni posrečil. Iz Italije so ga vrnili domov.

Ko se je v Španiji začela državljanska vojna, je Franc Rozman odšel tja. Kot odločen antifašist je prehodil peš skoraj vso severno Italijo in čez zasnežene planine Francije prišel na špansko bojišče. Od prvega dne vojne v Španiji je sodeloval v številnih bojih na strani španske republike, vse do njenega poraza. Sprva ga na španskem bojišču srečamo kot tolmača pri ruskih inštruktorjih, potem pa kot borca in komandirja v nekaterih bojnih enotah španske republikanske vojske. Na predlog vojaških inštruktorjev so ga poslali v Pozo Rubio v provinco Albasete na oficirski tečaj, ki ga je mladi Rozman končal z odličnim uspehom. Po končani šoli se je bojeval na bojišču Kastilije, Aragona, Andaluzije, Valencije in Katalonije ter tako iz navadnega vojaka postal koman-

dant bataljona vojske španske republike. Ze v Španiji je dobil čin kapetana ter medaljo za hrabrost. Številni španski borci se ga še dandanes spominjajo kot pogumnega komandirja Gubčeve čete v bataljonu Dimitrov v 15. brigadi španske republikanske vojske. V zadnjih dneh španske republike je Franc Rozman s svojim bataljonom branil umik vojske in ljudstva med njunim pohodom čez Pireneje v Francijo. Pa tudi poslej je Franc Rozman preživel težke trenutke v koncentracijskih taboriščih v Franciji. Ostal je pravi revolucionar, zaradi česar je bil zaprt tudi v belgijskem mestu Liegeu, od koder je poleti 1941. po kapitulaciji kraljevine Jugoslavije moral na prisilno delo v Nemčijo, iz Hitlerjevega rajha pa je s skupino španskih borcev jugoslovanskega rodu avgusta 1941 pobegnil in se v domovini pridružil enotam Titove osvobodilne vojske.

Takoj po prihodu v Slovenijo je kot partizanski komandir in komandant uporabil dragocene bojne izkušnje, ki si

jih je bil priporil že v oboroženem boju proti fašizmu na španskem bojišču. Postal je komandant štajerskega bataljona, ki je tedaj operiral na območju Dolenjske in ki je kmalu postal odred, zatem pa je vodil skupaj s komisarjem Dušanom Kvedrom-Tomažem drugo grupo odredov. S svojimi partizani se je Franc Rozman-Stane udeležil številnih bojov s sovražniki, med katerimi so najbolj znani boj pri Libergu blizu Litije, na Pugledu in na Jančah, zatem pa še znamenite muljavske bitke maja in junija 1942, v katerih je okupator imel mnogo mrtvih in so velikanske količine streliva ter drugega vojaškega materiala dobili v roke partizani. Po muljavski bitki je Franc Rozman-Stane odšel čez Gorenjsko na štajersko, kjer je postal komandant štajerske operativne cone, v spominu pa so ga ohranili tudi številni koroški antifašisti, saj je tudi v tej slovenski pokrajini s svojo vojsko dvigal upor proti sovražnikom. Junija 1943 je Franc Rozman-Stane postal komandant glavnega štaba NOV in partizanskih odredov Slovenije in tako med prvimi napredovanji oficirjev narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije generalmajor, septembra 1944 pa generalmajor.

Franc Rozman-Stane je veliko prispeval k organizaciji in bojnim uspehom enot slovenske partizanske vojske. Borci se ga spominjajo kot pogumnega vojaka, ki je znal v slehernem odločilnem trenutku najti najbolj ustrezno rešitev. Zanimal se je za rast in napredek naše NOV, zaradi izrednih sposobnosti pa je kmalu postal popularen med vsemi udeleženci narodnoosvobodilnega gibanja, zlasti pa še med borci slovenskih partizanskih brigad, divizij in korpusov, ki jim je stal na čelu vse do svoje prezgodnje smrti 11. novembra 1944.

7. novembra 1944 je Franc Rozman-Stane s skupino visokih oficirjev naše NOV preizkušal novo orožje, ki so ga slovenski partizanski vojski z letali pošiljali zavezniki. Ti so dotlej že dobro leto podpirali narodnoosvobodilno vojsko Jugoslavije. Angleški metalec min, ki so ga pravkar prejeli njegovi borci, je eksplodiral; natančneje, prvi dve mini sta poleteli proti cilju pravilno, tretja pa je zastala in eksplodirala v cevi. Partizanski zdravniki so komandantu glavnega štaba NOV in POS Francu Rozmanu-Stanetu nudili takojšnjo pomoč, vendar so bile rane le prehude in tako je slovenska partizanska vojska izgubila svojega legendarnega komandanta, ki mu je skladatelj Karol Pahor posvetil čudovito pesem Brigade s hribov. Zaradi izredne hrabrosti, zaradi dolgoletne revolucionarne aktivnosti in zaradi obilice blestečih vojaških zmag so Franca Rozmana-Staneta komaj štiri dni po njegovi tragični smrti proglasili za narodnega heroja.

Franc Rozman-Stane je bil tudi član AVNOJ in član slovenskega narodnoosvobodilnega sveta. Ob 30-letnici osvoboditve mu je junaška Ljubljana postavila neminljiv spomenik iz granita, v katerega je njegovo podobo in podobe njegovih sodelavcev Dušana Kvedra-Tomaža in Petra Staneta-Skale upodobil akademski kipar Janez Pirnat.

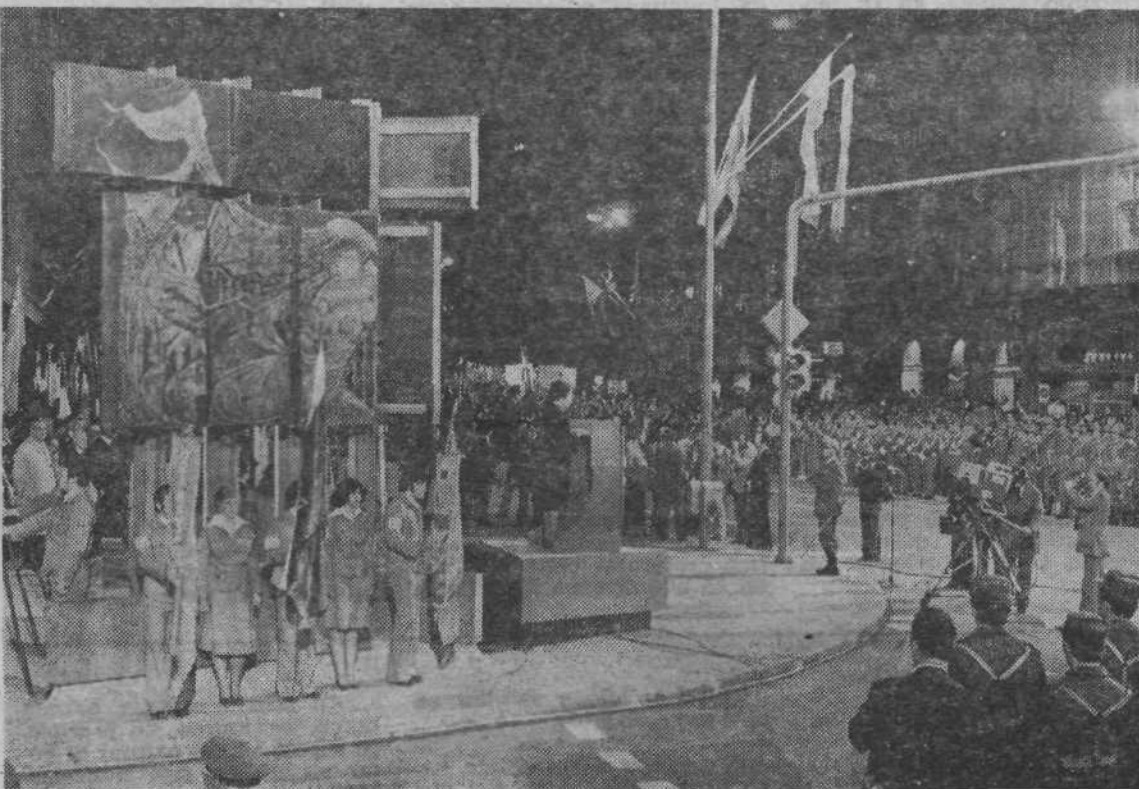
M. M.

Predsedniku uredniškega odbora JOZETU PACKU je potekel mandat. Glavni urednik JOŽE ŠIRCELJ je zaprosil za razrešitev zaradi preobremenjenosti.

Obema se zahvaljujemo za sodelovanje z željo, da se nas bosta še kaj spomnila.

Uredništvo DOGOVOROV

J. ODAR

Spomenik legendarnemu junaku

Poznavalci Ljubljane in njene bližnje zgodovine s prepričanjem zatrjujejo, da republiške središče takega slavja, kot je bilo v petek in soboto 9. in 10. maja, že od osvoboditve naprej ni doživela.

Ulice v središču Ljubljane se v petek niso izpraznile od začetka tekmovalnega dela 19. pohoda po poteh partizanske Ljubljane pa do zgodnjih jutranjih ur, ko so delavci komunalnih podjetij mrzlično čistili novi Trg revolucije in okoliške ulice za osrednjo slovensko prireditev ob 30-letnici zmage nad nacizmom in fašizmom ter naše revolucije.

Predpraznično vzdušje je doseglo svoj višek na predvečer osrednje proslave ob odkritju spomenika prvemu komandantu slovenske vojske, narodnemu heroju Francu Rozmanu-Stanetu. Med desetstisoče ljudi — med gosti so bili tudi Sergej Kraigher, Lidija Šentjura, Marijan Brečelj, Mitja Ribičič, Franc Leskošek-Luka, Miha Marinko, Andrej Marinc, Franc Šetinc, Janko Rudolf, Rudolf Hribnik-Svarun, se je zbralo na križišču Titove in Subičeve ceste, kjer odslej stoji spomenik legendarnemu partizanskemu poveljniku.

Množica, ki je pod zastavami in transparenti nestrpno

pričakovala odkritje, je z navdušenjem sprejela častno četo, ki se je postrojila pred poveljnikom ljubljanskega armadnega območja generalpolkovnikom Francem Tavčarjem-Rokom. Rezka povelja so zadonele v razigran večer in množica je kot en mož obmolnila v spomin na tragično preminulega heroja Staneta.

Potem je spregovorila Mira Svetina, narodni heroj, ki je poudarila, da ima Ljubljana — mesto heroj dolžnost in pravico postaviti ta spomenik v središču moderne Ljubljane in blizu delegatske skupščine, v kateri se kuje boljša samoupravna socialistična družba. Slavnostni govornik generalpolkovnik Franc Tavčar-Rok je začel z mislijo, da se z vsem spoštovanjem poklanjamo spominu velikega sina slovenskega naroda, ki je bil s svojo skrbjo za ljudi, tovariško iskrenostjo zgled komunistična in ki je kot proletarec in revolucionar padel med milijon sedemstisoč žrtvami NOB. Opozoril je tudi, da njegova žrtev in delež vseh padlih v boju za svobodo obvezujejo vso družbo, posebno pa borce, za ohranjanje pridobitev boja, ohranjanje bratstva in enotnosti ter naše samoupravne socialistične usmeritve.

Po govoru se je med mlade, ki so v častni straži obkrožali spomenik in drog za zastave, povzpela narodni heroj Peter Stante-Skala in s simboličnim dvigom zastave odkril spomenik. Pripadniki armade, naslednice enot, ki so se rodile v NOB in katerih zastave so popestrile to slovesnost, pa so še enkrat s častnimi salvami počastili spomin na svojega vzornika.

Po odkritju so se nad mestnim središčem ponovno raztili pesem Partizanskega pevskega zbora, vzpodbudni in revolucionarni stih našega pesnika ter udarni zvoki koračnic. Nebo so razparale pisane rakete in ljudje se kar niso mogli raziti. Po cestah, trgih in ulicah, ki jih tokrat niso zasedli avtomobili, temveč živi in čuteči ljudje, se je zavrtelo kolo. Noge so razigrano udarjale ob tla in grla niso in niso čutila potrebe po počitku. Skupinice in posamezniki so se zili v celoto, ki je izžarevala veličino spomina na zmago in ponosa nad doseženim. Pa tudi spontano pripravljenost nadaljevati z začetim delom in braniti tisto, kar smo si pred tridesetimi leti priborili s krvjo.